

УДК 316.3

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.6.9>

ІНСТИТУТИ: СОЦІАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ, СОЦІОКУЛЬТУРНІ, ІДЕОЛОГІЧНІ, ПОЛІТИЧНІ: ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВПЛИВІВ

Шпекторенко І. В. – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
ORCID: 0000-0002-2364-9641
Researcher ID: AAZ-4397-2021

У статті досліджено формування людської поведінки в контексті соціальних інститутів та інституційного підходу. Соціальні інститути визначаються як стабільні організації, що регулюють суспільне життя через норми, ролі й цінності, сприяючи соціальному порядку та задоволенню базових потреб. Інституційний підхід підкреслює їхню фундаментальну роль у стабільності суспільства та адаптації до викликів глобалізації, технологічних інновацій і кризових явищ. Особливу увагу приділено взаємодії соціальних, культурних, соціокультурних та ідеологічних інститутів.

Соціальний інститут охоплює всі аспекти суспільного життя, тоді як соціокультурні, культурні та ідеологічні інститути мають вузьчий фокус. Соціокультурні інститути об'єднують культурні та соціальні елементи, забезпечуючи передавання спадщини, збереження традицій та розвиток мистецтва. Культурні інститути, такі як музеї, театри й бібліотеки, спрямовані на збереження та поширення культурних цінностей. Інститути ідеології формують суспільну думку та підтримують політичний порядок через ідеологічні норми, що впливають на поведінку та світогляд.

Кризи довіри, нерелевантність та неефективність сучасних інститутів, спричинені реформами «зверху» або некритичним копіюванням закордонного досвіду, є викликами для перехідних і традиційних суспільств. У статті наголошується на потребі відповідності нинішніх соціальних інститутів України сучасним соціальним нормам і потребам, можливостям, а не європейським соціальним інститутам, що сформувались в зовсім інших політичних, соціальних, економічних, культурних, духовних та ментальних умовах і з метою вирішення інших завдань інших суспільств і інших держав. Відмінності між типами інститутів розглянуто за критеріями сфери діяльності, функцій та інструментів впливу. Автор акцентує, що соціальні інститути є ключовими для інтеграції суспільства, передавання цінностей між поколіннями та забезпечення політичного та сталого розвитку.

Ключові слова: соціальний інститут, соціальні норми, соціальні організації, культурний інститут, культурна політика, культурна спадщина, соціокультурний інститут, політичний інститут, інституційна релевантність.

Shpektorenko I. V. Institutions: social, cultural, socio-cultural, ideological, political: to the problem of mutual influences

The article examines the formation of human behavior in the context of social institutions and the institutional approach. Social institutions are defined as stable organizations that regulate social life through norms, roles, and values, contributing to social order and the satisfaction of basic needs. The institutional approach emphasizes their fundamental role in the stability of society and adaptation to the challenges of globalization, technological innovations and crises. Special attention is paid to the interaction of social, cultural, socio-cultural and ideological institutions.

Social institutions cover all aspects of social life, while socio-cultural, cultural and ideological institutions have a narrower focus. Socio-cultural institutions combine cultural and social elements, ensuring the transmission of heritage, preservation of traditions and development of art. Cultural institutions, such as museums, theaters, and libraries, are aimed at preserving and disseminating cultural values. Institutions of ideology shape public opinion and maintain the political order through ideological norms that influence behavior and worldview.

Crises of trust, irrelevance and ineffectiveness of modern institutions caused by top-down reforms or uncritical copying of foreign experience are challenges for transitional and traditional societies. The article emphasizes the need to bring Ukraine's current social institutions in line with modern social norms and needs, opportunities, rather than with European social institutions

that were formed in completely different political, social, economic, cultural, spiritual and mental conditions and to solve other problems of other societies and other states. The differences between the types of institutions are analyzed by the criteria of the scope of activity, functions and instruments of influence. The author emphasizes that social institutions are key to the integration of society, the transmission of values between generations, and ensuring political and sustainable development.

Key words: *social institution, social norms, social organizations, cultural institution, cultural policy, cultural heritage, socio-cultural institution, political institution, institutional relevance.*

Постановка проблеми. Предметом соціальних наук є формування людської поведінки. Зазначена поведінка формується людьми в соціальних спільнотах та соціальних інститутах. Інституційний підхід дозволяє виділяти соціальні інститути як фундаментальні ознаки суспільного життя і найважливіші фактори стабільності та змін у соціальній сфері, наполягаючи на їхній різній ролі у формуванні суспільних відносин. У такій композиції, як сформульовано в назві статті, соціальні та інші інститути не досліджувались.

Мета статті. Метою статті є дослідження та описативний аналіз взаємодії соціальних, культурних, соціокультурних, ідеологічних, політичних інститутів.

Виклад основного матеріалу. Домінуючим у науці є трактування поняття «інститут» як усталеної в суспільстві норми, організації чи установи, що регулює суспільне життя. З усіх суспільних сфер інституційний підхід особливо виразно проявляється у соціальній сфері, яка охоплює такі аспекти, як освіта, наука, культура, ідеологія, охорона здоров'я, сім'я, релігія, економіка та інші. В умовах змін у суспільстві, викликаних глобалізацією, технологічними інноваціями або кризовими явищами, саме соціальні інститути відіграють ключову роль у підтриманні соціального порядку та адаптації суспільства до нових викликів. У перехідних суспільствах інституційні перетворення стають визначальними для подальшого розвитку, сприяючи формуванню нових норм і правил, що відповідають актуальним потребам.

Водночас у суспільствах з усталеними традиціями соціальних інститутів спостерігається зниження їхньої ефективності через кризи довіри, нестачу інновацій, нерелевантність інститутів один одному (головним чином через реформи зверху та «модне» копіювання закордонного досвіду), невідповідність «нових» або «оновлених» соціальних інститутів сучасним соціальним нормам та відносинам. (Інституційна релевантність розуміється нами як спроможність інституційного/національного контексту (середовища) створювати та поширювати цінності, норми та його зв'язки з довірою, ресурсами, цінностями/ідентичністю та легітимністю на національному та інституційному рівнях [11]. – *І. Ш.*).

Соціальні інститути є відповіддю на потребу суспільства у створенні інструментів (механізмів, що складаються з декількох інструментів), які забезпечують задоволення базових і стратегічних потреб шляхом спільної діяльності визначених груп людей. Соціальний інститут – це стабільна форма організації суспільного життя, яка виникає для задоволення базових і важливих соціальних потреб людей, таких як навчання (освіта), культура, охорона здоров'я, підтримка сім'ї, релігійне служіння, регулювання праці та забезпечення добробуту, соціальне становлення та розвиток людини. Він включає систему установ, норм, ролей і цінностей, що регулюють поведінку, впорядковують суспільні відносини, забезпечують порядок і сприяють стійкості соціального порядку. Соціальний інститут – це також стабільна система соціальних ролей та очікувань, яка регулює поведінку індивідів у суспільстві, задовольняючи його потреби. Він визначає стандарти поведінки, організує взаємодії між людьми та має великий вплив на соціальну структуру.

Інститути можуть бути різними: державної влади, правовими, політичними, політичної участі, економічними, релігійними, освітніми, ідеологічними, вони сприяють самозбереженню та розвитку суспільства, забезпечуючи його інтеграцію та передавання цінностей між поколіннями. Основні соціальні інститути – це держава, право, сім'я, освіта, наука, релігія (віра), економіка (бізнес) [1; 4; 8; 9].

До складу соціального інституту входять:

- групи людей, що організовано виконують певні соціально значущі функції, спрямовані на підтримання чи розвиток суспільного життя;
- організаційна структура, необхідна для реалізації цих функцій;
- сукупність матеріальних ресурсів і засобів, що забезпечують виконання функцій інституту;
- набір норм, ролей і традицій, що визначають поведінку учасників соціальних процесів і сприймаються суспільством як прийнятні та очікувані.

Тобто соціальний інститут являє собою триєдину цілісність – організацію, норми та відносини [7; 8].

Соціальним інститутам властиві такі істотні ознаки: вони забезпечують задоволення базових і стратегічних потреб суспільства, таких як освіта, здоров'я, добробут, соціальний розвиток, становлення, взаємодія; вони регулюють поведінку через усталені норми, що сприяють гармонізації соціальних відносин; вони спрямовані на подолання соціальних суперечностей і підтримання єдності суспільства в умовах динамічних змін.

Порівняння понять «соціальний інститут», «соціокультурний інститут», «культурний інститут» та «інститут ідеології» довело таке.

Соціокультурний інститут – це тип соціального інституту, який охоплює елементи культури (цінності, норми, знання) та їхній вплив на соціальне життя. Він займається передачею культурної спадщини та її елементів, пам'яток, збереженням традицій, розвитком мистецтва, науки, освіти та засобів соціальної комунікації. Прикладами є музеї, театри, університети, бібліотеки, медіа (ЗМІ).

Культурний інститут – це більш вузьке поняття, що стосується організації або установ, які займаються розвитком і збереженням культури. Культурні інститути можуть включати музеї, бібліотеки, художні галереї, театри, музичні філармонії тощо. Їх мета – підтримка і поширення культурних цінностей, естетики та творчості.

Інститут ідеології – це система структур та інструментів (механізмів), яка формує, підтримує і поширює ідеологічні погляди в суспільстві. Інститути ідеології можуть включати політичні партії [10], засоби масової інформації, освітні заклади, релігійні організації. Вони впливають на формування суспільної думки, світогляду і поведінки людей через контроль ідеологічного простору.

Як бачимо, соціальні інститути – найбільш загальне явище та поняття, тоді як соціокультурні, культурні та ідеологічні інститути мають конкретний фокус (Табл. 1). Основні відмінності інститутів, що досліджуються є:

– сфера охоплення. Соціальний інститут охоплює всі аспекти суспільного життя, а інші – зосереджуються на окремих сферах (освіта (наука), культура, комунікація, ідеологія);

– мета. Соціокультурні інститути поєднують соціальну, культурну та поведінкову функції, культурні інститути спрямовані насамперед відтворення та формування культури, а інститути ідеології націлені на контроль ідеологічного та нормативно-поведінкового простору.

Отже, ці інститути можуть взаємодіяти, вони відрізняються функціями, впливом, інструментами (механізмами) дії (впливу).

Звернемо увагу на відмінності між культурним інститутом та інститутом ідеології.

1. Природа та основа діяльності. Культурний інститут базується на історичному, духовному, художньому та соціокультурному контекстах суспільства. Його діяльність спрямована на збереження, трансляцію та розвиток культурних цінностей, традицій, спадщини та мистецтва. Прикладами є музеї, театри, бібліотеки, заклади освіти й науки та інші організації (структури), які зберігають, відновлюють і популяризують культурний спадок.

Інститут ідеології фокусується на формуванні, поширенні та підтримці системи поглядів, цінностей і норм, які впливають на політичні процеси та поведінку суспільства в мажах певної політичної системи. Його завдання – створення ідеологічного підґрунтя для легітимації влади, обґрунтування політичних рішень і мобілізації суспільства навколо певної ідеї (наприклад, націоналізм, лібералізм, соціалізм).

2. Функції. Культурні інститути виконують функції збереження історичної пам'яті, збереження та відтворення спадщини, популяризації творчості, створення умов для самореалізації громадян у сфері культури та мистецтва. Їхня діяльність спрямована на збагачення духовного життя суспільства, підтримку соціальної згуртованості, соціалізації індивідів, формування культурної ідентичності.

Інститути ідеології формують політичні цінності, які об'єднують суспільство або окремі його групи, спрямовують їхню активність у політичній сфері, впливають на громадську думку та забезпечують підтримку певного політичного курсу.

Таблиця 1

Порівняння понять «соціальний інститут», «соціокультурний інститут», «культурний інститут» та «інститут ідеології»

Критерій	Соціальний інститут	Соціокультурний інститут	Культурний інститут	Інститут ідеології
Сфера діяльності	Загальні потреби та інтереси суспільства	Соціальні процеси, пов'язані з культурою	Збереження та розвиток культури	Формування та підтримка ідеології
Основна функція	Регулювання і стабілізація суспільного життя	Передача культурних норм і цінностей	Зберігання, відтворення, поширення спадщини, творчих і культурних здобутків	Формування (контроль) суспільної свідомості
Приклади	Освіта (наука), сім'я, релігія, економіка	Університети, заклади освіти, музеї, медіа (ЗМІ)	Музеї, театри, бібліотеки, інші заклади культури	Політичні інститути (медіа, церква)
Рівень специфічності	Широкий	Середній	Вузький	Вузький
Інструменти (засоби впливу)	Соціальні норми, закони (право), традиції	Культурні традиції, освіта, мистецтво	Мистецтво, творчість, естетика	Ідеологічні доктрини, методи комунікації пропаганда

3. Вплив на політичну систему. Культурні інститути підтримують політичну систему через формування культурної ідентичності, що слугує підґрунтям для стабільності політичної системи та політичних інститутів. Вони забезпечують умови для діалогу між політичними елітами та суспільством.

Інститути ідеології безпосередньо впливають на політичну систему через створення нормативно-ціннісного підґрунтя для функціонування політичної системи, політичних інститутів, формування політичних ідей, програм і напрямів державної (публічної) політики.

4. Співвідношення цінностей і норм. Культурний інститут є більш нейтральним та інклюзивним, оскільки його діяльність може охоплювати різні аспекти культурного життя, які не завжди пов'язані з політикою чи ідеологією. Наприклад, мистецька діяльність може бути аполітичною або мультиідеологічною.

Інститут ідеології має чітко визначений ціннісний, орієнтаційний та нормативний характер, що спрямований на утвердження конкретної державної (пануючої) ідеології. Його діяльність нерідко використовується для легітимації влади чи обґрунтування суспільно-політичних змін, наприклад, у вигляді інструментів публічного управління: політичних, морально-етичних, соціально-психологічних, виховних методів публічного управління.

5. Цільова аудиторія та вплив. Культурні інститути орієнтовані на широку аудиторію без прямого поділу за політичними, соціальними, етнічними чи ідеологічними ознаками. Їхній вплив часто проявляється у довгостроковій перспективі через трансляцію культурних традицій, компонентів світогляду, моделей поведінки і формування світогляду.

Інститути ідеології спрямовані на політичну мобілізацію конкретних груп інтересів [2; 3; 5], зокрема виборців, партій, або громадських рухів, груп тиску. Їхній вплив зазвичай має більш прямий і негайний характер, пов'язаний із формуванням політичних цінностей, норм, ідей, позицій та поведінки.

6. Взаємодія між інститутами. Культурні інститути можуть виступати платформою для поширення ідеології, якщо ідеологічна система використовує культурні символи, історичні події чи мистецтво для своєї легітимації (наприклад, пропаганда через фільми, літературу, театр, музику, виставки).

Інститути ідеології часто залучають культурні елементи для посилення своєї привабливості й впливу, проте їхня діяльність підпорядкована іншим цілям – легітимації політичної влади, політичного курсу чи впровадженню нових суспільних норм.

Отже, культурні інститути та інститути ідеології тісно пов'язані, але мають різні завдання та характер діяльності. Культурні інститути зосереджені на збереженні та розвитку духовного життя суспільства, а інститути ідеології – на формуванні ціннісно-орієнтаційного підґрунтя для функціонування політичної системи та політичної соціалізації та мобілізації суспільства. Вони можуть взаємодіяти та впливати один на одного, але зберігають власну автономність у межах своїх цілей (мети), завдань та функцій.

Політичні інститути, соціокультурні інститути та інститути ідеології тісно пов'язані між собою і взаємодіють у межах політичного процесу [7]. Їхня співвіднесеність можна проаналізувати за такими аспектами:

1. Функціональна взаємодія. Політичні інститути (парламент, уряд, глава держави, судочинство, місцеве самоврядування, політичні партії, громадські організації, медіа (ЗМІ) та ін.) забезпечують політичну організацію влади як елемента політичної системи, розробку законів, ініціювання, обговорення та прийняття рішень і контроль за їх виконанням. Політична система створює рамки для

політичних інститутів та політичного процесу. Соціокультурні інститути (сім'я, освіта, наука, релігія (віра), інститути громадянського суспільства) формують цінності, норми й установки, що впливають на політичну поведінку громадян. Наприклад, інститути релігії можуть впливати на електоральні вподобання або підтримувати конкретну ідеологію. Інститути ідеології (партійні ідеології, національні ідеї, суспільні рухи) виконують роль ініціаторів та трансляторів цінностей, норм, політичних цілей, створюючи світоглядні орієнтири для громадян і груп інтересів. У процесі політичної взаємодії та відносин соціокультурні цінності та норми переходять у формалізовані політичні рішення через ідеологічну обробку.

2. Вплив ідеологій на політичні інститути. Ідеологія є основою діяльності багатьох політичних інститутів. Наприклад: політичні партії створюються на основі певної ідеології (лібералізм, консерватизм, соціалізм) і реалізують її через політичні програми [6]. Законодавчі ініціативи часто формуються під впливом домінуючих ідеологій або світоглядних переконань політичних еліт. Соціокультурні інститути, зокрема освітні й релігійні, можуть підтримувати або протистояти певній ідеології, формуючи політичні цінності та норми громадян.

3. Формування соціальної стабільності. Політичні й соціокультурні інститути разом створюють основу для суспільного порядку. Соціокультурні інститути виховують громадян у дусі поваги до законів, політичних процедур і демократичних цінностей. Політичні інститути формують і впроваджують інструменти (механізми) для артикуляції та реалізації соціальних запитів та інтересів, висловлених через інститути ідеології (зокрема політичні та громадянські рухи). Інститути ідеології соціалізують, інтегрують суспільство, пояснюючи сенс і обумовленість політичних процесів і підкріплюючи довіру до політичних інституцій.

4. Вплив соціокультурних змін. Соціокультурні інститути, реагуючи на зміни в суспільстві, впливають на політичний процес через: перегляд ідеологічних орієнтирів, цінностей, норм (наприклад, зростання впливу екологічної ідеології через зміни у ставленні суспільства до природи) та зміни у структурі політичних інститутів (поява нових політичних партій або рухів, що відображають сучасні соціальні потреби, інтереси та запити).

5. Конфлікти між інститутами. Взаємодія між цими інститутами може бути не лише гармонійною, а й конфліктною (інституційний тиск). Політичні інститути можуть намагатися позаінституційно контролювати або обмежувати діяльність соціокультурних інститутів (наприклад, цензура в ЗМІ чи обмеження свободи мистецтва, релігії). Соціокультурні інститути, у свою чергу, можуть ціннісно, ідеологічно протидіяти політичним ініціативам, якщо вони суперечать суспільним цінностям.

Отже, політичні інститути є соціальною організацією в механізмі формалізації влади, тоді як соціокультурні інститути формують ціннісну (нормативну, поведінську, рольову) основу політичного процесу. Ідеологія пов'язує ці дві сфери, забезпечуючи обмін ідеями й інтересами. Їхня взаємодія забезпечує функціонування та розвиток політичної системи, сприяючи або, навпаки, ускладнюючи досягнення суспільного консенсусу.

Соціокультурні та культурні інститути є ключовими елементами політичної системи, забезпечуючи її стабільність, легітимність та адаптацію. Вони формують ідеологічну основу, підтримують соціальну згуртованість і регулюють взаємодію між владою й суспільством. Основні аспекти їхньої ролі:

– легітимність і інтеграція. Соціокультурні інститути виховують спільні цінності й норми, зміцнюючи довіру до політичної системи. Культурні інститути зберігають історичну пам'ять і забезпечують підтримку державних рішень.

– формування національної ідентичності. Вони сприяють вихованню патріотизму, громадянської свідомості та збереженню культурної спадщини, що підсилює спільне усвідомлення належності до політичної спільноти.

– участь у політичному процесі. Ці інститути сприяють політичній соціалізації та створюють платформи для взаємодії між громадянами й владою, популяризуючи знання про політичні процеси.

– регулювання конфліктів. Вони сприяють діалогу між соціальними групами, популяризуючи толерантність і компроміс для стабілізації політичної системи.

– ідеологічна підтримка. Соціокультурні інститути транслюють цінності демократії, прав людини та верховенства права, зміцнюючи політичний порядок.

– зовнішньополітична легітимність. Культурна дипломатія популяризує національну культуру, зміцнюючи міжнародний авторитет і довіру.

Такі інститути виступають платформою для діалогу, виховання спільних цінностей і підтримки державного устрою.

Отже, соціокультурні та культурні інститути, інститути ідеології є важливим фундаментом, на якому базується функціонування політичної системи та інститутів політичної влади, політичної участі. Вони забезпечують легітимність, стабільність, соціальну інтеграцію, ідеологічну підтримку й зовнішньополітичну легітимність, формуючи платформу для реалізації політичних функцій. Їхня роль є ключовою у забезпеченні ефективного публічного управління, підтримці суспільного порядку та розвитку громадянського суспільства.

Висновки і пропозиції. Культурні, соціокультурні та ідеологічні інститути є основою для функціонування політичної системи, забезпечуючи її легітимність та легітимацію, стабільність і ціннісно-нормативну інтеграцію суспільства. Опис інституційної архітектури суспільства має різний характер діяльності: культурні інститути зосереджені на збереженні й розвитку духовного життя та спадщини, тоді як інститути ідеології формують ідеологічну основу політичного процесу, мобілізуючи суспільство навколо спільних цінностей. Ідеологія виступає мостом між політичними та соціокультурними інститутами, забезпечуючи обмін ідеями й інтересами, що сприяє узгодженості їхніх функцій. Утім, ці інститути зберігають автономність у межах своїх завдань, що дозволяє їм взаємодіяти та впливати один на одного без втрати специфіки.

Злагоджена та релевантна взаємодія між цими інститутами попереджає інституційний розкол, сприяє стабільному розвитку політичної системи, підтримці суспільного порядку та досягненню консенсусу, тоді як порушення цього балансу може ускладнювати функціонування політичної системи і держави в цій системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дейнеко О. О. Соціальна згуртованість у дискурсі суміжних понять: досвід реляційно-атрибутивного підходу. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2021. № 2. С. 159–168.

2. Демченко О. Діяльність груп інтересів в Україні. *Політичний менеджмент*. 2006. № 6. С. 89–97.

3. Єремєєва І. А., Шаповал В. А. Групи інтересів як суб'єкти політики. *Політикус. Науковий журнал*. 2016. № 2. С. 76–80.

4. Корецька Л. О. Функції соціальних інститутів у контексті формування освітньо-виховного простору. *Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2010. № 55. С. 385–389. URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/761>

5. Рейтерович І. В., Парфенюк Т. В. Концептуальні підходи дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 92–98.

6. Старикова Г. Д. Діяльність політичних партій на місцевому рівні та їх вплив на демократизацію. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 12. 7 с. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.12.72
7. Ханстантинов В. О. Політичні інститути і процеси : курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 144 с.
8. Шпекторенко І. В. Соціальна мобільність як наукова проблема соціального управління: соціальні інститути, соціальні ліфти. *Аспекти публічного управління*. 2024. Т. 12. № 1. С. 66–74.
9. Шпильова А. С. Сучасні філософські концепції соціальних інститутів. *Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць / Ред. : Я. В. Шрамко*. Вип. 17. Кривий Ріг, 2016. С. 238–247. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/268530793.pdf>.
10. Ярош Я. Політичні партії як суб'єкти громадянського суспільства. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 2 (4). С. 146–156.
11. Sadri M., Aristidou A., and Ravasi D. Cross-Sector Partnership Research at Theoretical Interstices: Integrating and Advancing Theory across Phases. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2024. First published: 01 February 2024. С. 1–34. doi: 10.1111/joms.13046

REFERENCES:

1. Deineko O. O. (2021) Sotsialna zghurtovanist u dyskursi sumizhnykh poniat: dosvid reliatsiino-atrybutyvnoho pidkhodu [Social cohesion in the discourse of related concepts: the experience of the relational-attributive approach]. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal*, 2, 159–168 [in Ukrainian].
2. Demchenko O. (2006) Diialnist hrup interesiv v Ukraini [Activities of interest groups in Ukraine]. *Politychnyi menedzhment*, 6, 89–97 [in Ukrainian].
3. Yermieieva I. A., Shapoval V. A. (2016) Hrupy interesiv yak subiekty polityky [Interest groups as political actors]. *Politykus. Naukovyi zhurnal*, 2, 76–80 [in Ukrainian].
4. Koretska L. O. (2010) Funktsii sotsialnykh instytutiv u konteksti formuvannia osvitno-vykhovnoho prostoru [Functions of Social Institutions in the Context of Formation of Educational Space]. *Pedahohichni nauky. Zb. nauk. Pr.*, 55, 385–389 URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/761> [in Ukrainian].
5. Reiterovych I. V., Parfeniuk T. V. (2021) Kontseptualni pidkhody doslidzhennia mistsia ta roli hrup interesiv u vyroblenni publichnoi polityky [Conceptual approaches to the study of the place and role of interest groups in public policy making]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 18, 92–98 [in Ukrainian].
6. Sarykova H. D. (2021) Diialnist politychnykh partii na mistsevomu rivni ta yikh vplyv na demokratyzatsiiu [Activities of political parties at the local level and their impact on democratization]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 12. 7 ps. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.12.72 [in Ukrainian].
7. Khanstantynov V. O. (2017) Politychni instytuty i protsesy : kurs lektsii [Political institutions and processes : a course of lectures]. Mykolaiv: MNAU. 144 ps. [in Ukrainian].
8. Shpektorenko I. V. (2024) Sotsialna mobilnist yak naukova problema sotsialnoho upravlinnia: sotsialni instytuty, sotsialni lifty [Social mobility as a scientific problem of social management: social institutions, social elevators]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 12, 1, 66–74 [in Ukrainian].
9. Shpylova A. S. (2016) Suchasni filosofski kontseptsii sotsialnykh instytutiv [Modern philosophical concepts of social institutions]. *Aktualni problemy dukhovnosti : zb. nauk. prats / Red. : Ya. V. Shramko*. Vyp. 17. Kryvyi Rih, 238–247. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/268530793.pdf>. [in Ukrainian].
10. Yarosh Ya. (2018) Politychni partii yak subiekty hromadianskoho suspilstva [Political parties as civil society actors]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 2 (4), 146–156 [in Ukrainian].
11. Sadri M., Aristidou A., and Ravasi D. (2024) Cross-Sector Partnership Research at Theoretical Interstices: Integrating and Advancing Theory across Phases. *Journal of Management Studies*. 0:0 Month 2024. First published: 01 February 2024. S. 1–34. doi: 10.1111/joms.13046